Szalay László Pál

Nobel, nem inkább doesn't ring a bell…?

„Alig van díjazott, akinek kitüntetésével mindenki egyetértene. Annál hosszabb azoknak a jelentős íróknak a névsora – Tolsztojtól kezdve a nemrégiben elhunyt Philip Rothig –, akik lemaradtak az elismerésről. De nem ez az egyetlen gond az irodalmi Nobel-díj körül; botrányoktól hangos az idei díjazás. Elismerés nem lesz, helyette alternatív díjat osztanak ki. Ám nem ez az első anomália a legrangosabb irodalmi elismerés körül. Botrányok mindig is voltak." (http://lovemylife.reblog.hu/miert-nincs-dijazott---botranyok-az-irodalmi-nobel-dij-korul)

Hogyan nyúljunk a témához?

Örüljünk – barátai a literatúrának –, hogy foglalkoznak az irodalmi Nobel-díjjal. Örüljünk valóban? Örülök, hogy egy népszerű hírportál felkapta a történetet, de a téma felé hajlás ezen a reggelen bántó és nyűgössé tesz. (Mi a baj az irodalmi Nobel-díjjal? - Botrányok egykor és ma.) Egy könyvhöz, szerzőhöz sem csinált kedvet az egyáltalán nem elnagyolt írás. Pedig nálam ez nem kunszt. Laikusként úgy gondolom, hogy a díj egyben ajánlás is a világ betűfogyasztó és nem vízióban tartott népessége felé. Az ezen apropóból megírt cikk, lehetne, mondjuk hiánypótlás. Szerény ajánlás azoknak, akik ezen éven megkapták ugyan a Komáromi kisleányt, de hozzá kísérőnek valamit, aminek gerince van, lapozható és a gondolati hőfok emelésre alkalmas, ellenben nem. Bele-bele olvas a szerző Kjell Espmark könyvébe, és válogat a szenzációs sztorikból, de vártam volna a személyes élményt. A véleményt arról, hogy 2018-ban irodalmi Nobel-díj nélkül maradt a világ. Ehelyett a bizonytalanság, a hibás rutinok, az érthetetlen döntések és a zavar az erőben domborodik ki. Nem sarkall a jobb megismerésre, inkább kétségeket támaszt az egész hóbelevanc iránt. Mint már korábban lejegyeztem valahol: *„Az írás processzus."* (Bármit is jelentsen ez a mondat.) Kazinczy nem véletlenül írta le a titok megfejtését: *„Jót s jól! Ebben áll a nagy titok. Ezt, ha nem érted, Szánts és vess, s hagyjad másnak az áldozatot."* Az írás is egy hivatás/hivatal, és kéretik így viszonyulni hozzá. Bármennyire is tengernyi a kikapcsolódásra szánt olvasmány, a szó eredetileg teremtő erő. Megfelelő módon használva,

leporolva, megigazítva birodalmakat támaszt és dönt. Lásd ennek a könnyed és szórakoztató változatát a The Book of Eli című filmben.

Botrány, és ami még adódik

Fel lehet fogni az irodalmi Nobel-díj körüli hercehurcát úgy is, mintha ez lenne a jellemzője, a veleje. Ugyanúgy Jean-Paul Sartre kapcsán A szavak című regényét felemlegethetjük joggal, hiszen ez az opusz nyerte el számára a Svéd Akadémia figyelmét. Mégis, mind a két esetben mérlegelném ezt az irányt. Bármennyire szerettem A szavakat, nem ezt ajánlanám tőle. Csodás kis könyv a nagy egzisztencialista gyermekkoráról. Tényleg szuper mondatok vannak benne, mint pl.: *„ma is szívesebben olvasom a detektívregényeket, mint Wittgensteint." V*agy *„a miszticizmus nagyon is megfelel a helyüket nem találó embereknek, a számon felüli gyermekeknek."* (Nálam, hogy bármikor előkereshessem őket, meg vannak csillagozva.) De aki olvasta Az undort vagy a Nobel díjra jelölése után megjelent Az ördög és a jóisten című regényeit, nem a *Les Mots* című művében látja felfényleni Sartre irodalmi zsenijét. Annak még erősebben mérlegelném a jelentőségét, hogy a díj visszautasítását követően, 10 évre az eseményektől, kérelmezte a család az elismeréssel járó pénzösszeg átutalását. Ennél lényegesebbnek találom, mondjuk a Camus-vel (Nobel-díj, 1957) megromlott barátságának hátterét. Két Nobel-díjas vitája az irodalomról és az eszmékről. Akkoriban nagy port kavart a nyilvános egymásnak feszülésük. Így kezdi egyik levelét Sartre: *„Barátságunk nem volt könnyű, mégis sajnálni fogom. …Ki mondta volna, ki hitte volna, hogy közöttünk egyszer minden egy szerzői vita miatt szakad meg, amelyben ön Trissotin, én pedig Validus szerepét játszom?"* Azért nem minden a pénz szerelméről szól. Jó lenne, ha észre vennénk az elvek és nézetek fehér mezőn, apró fekete seregekkel vívott küzdelmeit. Nem csak a Svéd Akadémia válogathat és dönthet, mi kerüljön fel eggyel magasabb polcra. Mi magunk is megtehetjük, ha piedesztálra emelt írókról és művekről van szó. De gustibus non est disputandum.

Ne szégyelljük a kezdeteket

Gyermekkoromra tehető (80-as évek vége) az első Nobel-díjjal kapcsolatos élményem. A kenderesi parókia hatalmas méretű (10 m x 5 m), faragott mennyezetű halljának végében lévő szekrény kincsei után kutattam. Egyébként ennek a szobának két fali és két lábon álló szekrényének

sötétjében sorakoztak a szépirodalmi remekek. Az ujjammal kibogozva a szerzőket haladtam végig a megterhelt polcrendszeren, míg egy ismeretlen szerzőhöz érkeztem. Rózsaszín díszborítás és több tucat kötet...(!?) Jókai, Mikszáth, Móricz, Gárdonyi ismert nevek voltak, de Herczeg Ferenc? Leemelve a polcról, az egyik gondosan papírhártyába csomagolt kötetet, félve vittem apuhoz, hogy igazítsa ki a gondolataim zavarát. Miért nem tanították az oskolában ezt a termékeny alkotót? Egy másik korban és helyzetben, Kenderesen feltenni ezt a kérdést, még stílszerű is lett volna, de egy gyermeknek mit lehet elmondani az igazságról...(?) Így hát annyiban merült ki apám okítása, hogy ő volt az első magyar szerző, akit irodalmi Nobel-díjra jelöltek. S neki annyira jól ment az írás, hogy a saját jachtján utazta be az Adriát. Érdekesen hat ezzel ellenpontozva Csokonai örökbecsűje: *„Az is bolond, aki poétává lesz Magyarországon."* Biztató lehet minden betűvető számára, hogy lehet élet/van élet a Nobelen innen is és azon túl.

Ismeretlenül cseng…?

Én azt sem bánnám, ha mindenkinek lenne egy két Nobel-díjas kedvence, akár divatból vagy felvágásból. Ez azt jelentené, hogy a megélhetésen, a politikai pocsolyapartikon, az ügyeletes bűnbakkeresésen, a lét feletti lamentáláson túl lenne témánk, ami kiemel a szürkeségből, a monotóniából. Több mint való, hogy az értelemirányító pályaudvaraink sorában az olvasói gőzmozdonyunk bele-bele kapott Nobel-díjjal terhelt vagonokba. Lehetett is róla sarkalatos véleményünk, az irodalmi kánontól eltérő. Főként az óra előtt a folyosón, épp a tudomány felkent apostolaira várva. Pártfogóivá vagy kíméletlen kritikusaivá válhattunk egy-egy alkotásnak, mondjuk épp a Sorstalanság nemzeti ügye kapcsán. A legjobb viszont az, amikor véletlenszerűen cserkész be minket a nagyvad. Nem azért olvassuk el, mert kötelező, illik, sláger vagy épp Nobelezik, hanem mert érdekel…

2008-ban adta ki az Európa Susan Sontag Egyidőben c. könyvét, amin a halála előtti években dolgozott. Tömény irodalom. Emlékszem, olthatatlan szomjúsággal fogyasztottam, bármennyire bódított is, alig vártam a következő pohár/bekezdés érkeztét. Olvasás közben, a könyv közepén egy ismeretlenül csengő, számomra halandzsa név jött felém: Halldór Laxness. Susan Sontag szerint az író egyszerre produkálja a

következőket: tudományos fantasztikum, rege, mítosz, allegória, filozófiai regény, álomregény, látomásos regény, oktatóirodalom, blöff, izgatószer. S olyan meggyőzően érvelt mellette, hogy le kellett tennem a könyvet, hogy rákeressek a *Kereszténység a gleccser alján* című regényre. Kapni persze már akkor sem lehetett sehol, így maradt a könyvtárközi, majd a fénymásolni, spirálozni tudó szolgáltató. Feleségemmel felváltva olvastuk egymásnak ezt a nem mindennapi könyvet, amiben a kutya annyit csavargott, hogy még a nevét is elfelejtette.

Laxness 1955-ben kapott Nobel-díjat a Salka Valka című regényéért. Egy bő félévszázaddal később került a figyelmem homlokterébe a munkássága. Se az 55-ös kommunistázós felhangok, sem az eredetileg megosztott díjnak szánt felterjesztés, sem egyéb „botrány" a szerző körül nem zavarhatott meg az írásművészetének élvezetében, mivel nem értek el hozzám. A Nobel-díj akkor működik, ha nyer vele az irodalom, s nyerünk vele mi, olvasók. Ebben az esetben az írás kortalannak bizonyult, és magát a betűfalót egy regény erejéig, a szerzőnek szánt dicsfénybe emelte.